

N. A. ALEKSEJEV

V. I. LENIN LONTOOSSA (1902—1903)

Helmikuun lopulla tai maaliskuun alussa 1902 sain J. O. Zederbaumilta (Martovilta) kirjeen Münchenistä, missä silloin julkaistiin „Iskra” lehteä. Hän kirjoitti, että eräistä syistä „Iskran” jatkuva julkaiseminen Saksassa oli hankalaa ja että toimitus harkitsi Lontooseen siirtymistä, jos vain lehteä voidaan painaa Englannin sosialidemokraattisen liiton kirja-painossa. Hän pyysi minua keskustelemaan tästä mahdollisuudesta englantilaisen sosialidemokraattisen „Justice” nimisen viikkolehden toimittajan tov. Harry Quelchin kanssa. J. O. Zederbaumın kirjeessä oli lisäksi tov. Quelchille osoitettu V. I. Zaslitsin kirje, joka oli tavallaan minun nimelleni annettu valtakirja neuvottelujen käymistä varten. Jo ensi tapaamilla tov. Quelch sanoi, että „Iskran” painaminen „Justice” lehden kirjapainossa tilanahtaudesta huolimatta oli mahdollista, jos meillä oli omat latojat.

Keskustelun tuloksista ilmoitin heti J. O. Zederbaumille ja sain tiedon, että iskralaiset siirtyisivät lyhyen ajan kuluessa Lontooseen. Siitä kirjoitti minulle myös V. I. Uljanov, jota en siihen asti ollut henkilökohtaisesti tuntenut. Vladimir Iljitš kirjoitti, että minun nimelleni tulisi kirjeitä erästä Jakob Richteriä varten, mutta kirjeet olivat hänelle tarkoitettuja. Kohta Vladimir Iljitš saapui Nadežda Konstantinovnan kanssa Lontooseen. J. O. Zederbaum saapui paria viikkoa myöhemmin. Se tapahtui muutamaa päivää ennen sitä, kun Balmašev murhasi sisäministeri Sipjagin. „Puhtaasti tehty”, — sanoi Vladimir Iljitš, kun pistäydyn eräänä aamuna hänen luokseen ja kerroin tapauksesta. Kuten tunnettua, se oli aiheena „Iskran” kiivaalle polemiikille sosialistivallankumouksellisten kanssa terroria koskevan kysymyksen johdosta.

Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna asuivat hiukan toista viikkoa eräässä Lontoon lukuisista „makuuhuoneista”,

joita vähävaraiset asunnonhaltijat vuokrasivat asunnostaan. Sitten he löysivät kaksi kalustamatonta huonetta lähellä kaupungin rautatien Kings Cross Road-asemaa. Näissä kahdessa huoneessa, joihin hankittiin mitä vaatimattomin kalusto (sänkyjä, pöytiä, tuoleja ja muutamia tavallisia kirjajhyllyjä), Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna asuivat koko ajan aina siihen asti, kun „Iskra” siirrettiin Sveitsiin (keväällä 1903). Muistan, että huoneiden liian vaatimaton kalustus herätti asunnon emännän ihmetystä. Häntä ihmetytti varsinkin verhojen puuttuminen ikkunoista, ja hän vaati, että olisi ostettu jonkinlaiset verhot, sillä muutoin hänelle tulisi ikävyyksiä talonomistajan taholta, joka vaati talonsa kaikilta asukkailta tiettyä kunnioitettavuutta. Vieläkin enemmän rouva Yo (se oli asunnon emännän sukunimi) ihmetteli sitä, että Nadežda Konstantinovnalla ei ollut vihki-sormusta. Mutta viimeainittuun seikkaan hänen oli tyydyttävä, kun selitettiin, että asukkaat olivat täysin laillinen aviopari, ja jos emäntä alkaisi tulkita moittivassa mielessä sormuksen puuttumisen, niin hän panisi itsensä alttiiksi vaaralle joutua oikeuteen kunnianloukkauksesta. Tällaisen selityksen jälkeen, jonka rouva Yolle antoi ei Vladimir Iljitš eikä Nadežda Konstantinovna, vaan K. M. Tahtarjov, jonka vaimo (A. A. Jakubova vainaja) oli Nadežda Konstantinovnan hyvä ystävä, rouva Yo rauhoittui eikä enää epäillyt vuokralaistensa kunniallisuutta.

Nadežda Konstantinovna hoiti itse vaatimatonta talouttaan — kävi ostoksilla, valmisti öljykeitimellä ruokaa jne. Hän sai hiukan apua taloustöissä, kun Lontooseen myöhemmin saapui äiti vanhus, joka tunsii olonsa erittäin ikäväksi ulkomailla. Heti saavuttuaan Vladimir Iljitš selitti minulle, että toiset iskralaiset tulisivat asumaan kommuunissa, mutta hän ei lainkaan osannut asua kommuunissa eikä tahtonut olla alinomia toisten seurassa. Vladimir Iljitš arvasi, että Venäjältä ja ulkomailta saapuvat toverit kävisivät hänen luonaan venäläisen tavan mukaan, välittämättä toisen ajasta, ja hän pyysi mahdollisuuden mukaan estämään liian tiheät vierailut.

„Iskran” toimitukseen kuuluivat silloin Vladimir Iljitš, J. O. Zederbaum, V. I. Zsulitš, G. V. Plehanov, P. B. Axelrod ja A. N. Potresov, ja heistä tuli Lontooseen asumaan vain kolme ensin mainittua. Plehanov ja Potresov tulivat Lontooseen vain käymään. Axelrod ei käynyt Lontoossa kertaakaan koko sinä aikana, kun „Iskra” ilmestyi siellä. Sydmouse Streetillä, lähellä Uljanovin asuntoa, vuokrattiin viisi pienekköä huonetta kahdessa kerroksessa: yksi niistä oli ruokailuhuoneena, toinen muualta saapuvia vieraita varten ja muihin kolmeen asetuimme asumaan V. I. Zsulitš, J. O. Zederbaum ja minä. Ruuan valmistaminen kaasuHELLALLA vuorotellen kävi melko vaivattomasti. Toisinaan kyllä sammutimme nälkäämme eräässä vaatimattomassa

ravintolassa Grace Inn Roadin varrella. Kommuunimme katustus oli mitä yksinkertaisin. Sydmouse Street on eräitä Lontoon köyhälistökorttelien katuja. Asuntonaapurimme kuuluivat Englannin yhteiskunnan pohjakerrokseen ja suhtautuivat meihin, ulkomalaisiin, hyvin vihamielisesti, vaikka emme häirinneet heitä millään tavalla. Ehkä heissä herätti epäilyä se, että meillä asui alinomaa Lontoossa käymässä olleita tovereita. Englannissa maksetaan asuntovuokra tavallisesti kerran viikossa, mutta meiltä talonisäntä vaati asuntomaksun kolmesta kuukaudesta etukäteen ja toisen kolmen kuukauden jakson puolivälissä kehoitti meitä muuttamaan asuntoa. Kommuuni hajosi. Tosin siihen mennessä sen jäsenet olivat tutustuneet riittävästi Englannin elinoloihin ja pystyivät tulemaan toimeen erillään.

Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna viettivät Lontoossa hyvin yksinäistä elämää. Vladimir Iljitš oli jo ennen tuloaan tutustunut tarkoin Lontoon asemakaavaan ja hämmästytti minua, joka saatoin pitää itseäni määrätysässä mielessä vanhana Lontoon asukkaana, taidollaan valita aina lyhimmän tien, kun meidän oli käytävä jossain yhdessä (taloudellisista syistä pyrimme käyttämään mahdollisimman vähän hevosajoneuvoja ja kaupungin rautatietä). Halliten englannin kieltä hyvin jo ennen Lontooseen saapumistaan Vladimir Iljitš päätti täydentää kielitaitoaan ja antoi siinä tarkoituksessa ilmoituksen (muistaakseni „The Athenaeum” viikkolehdessä), että „venäläinen lakitieteen tohtori ja hänen puolisonsa haluavat ottaa englannin kielen tuntejia palkiten opetuksen venäjän kielen tunneilla”. Tämän ilmoituksen jälkeen Vladimir Iljitšille ja Nadežda Konstantinovnalle ilmaantui kolme englantilaista opettaja-oppilasta. Yksi oli muuan mister Rayment, kunnioitettava vanhus, tunnetun kustannusliikkeen George Bill ja pojat toimitsija, joka muistutti ulkomuodoltaan Darwinia, toinen oli konttoristi Williams, kolmas työmies Young. Vladimir Iljitšin englantilainen tuttavapiiri rajoittuikin nähtävästi näihin henkilöihin. Aika ajoin hän kävi saksalaisen sosialidemokraatti M. Berin luona, joka oli s.-d. lehtien kirjeenvaihtaja ja myöhemmin kirjoitti teoksen „Sosialismin historia Englannissa” ja muita kirjoja.

Venäläisistä emigrantteista asuivat silloin vakinaisesti Lontoossa P. Kropotkin, N. V. Tšaikovski, F. Volhovski, Tšerkeзов, A. L. Teplov, F. A. Rotstein ja ryhmä bundilaisia, jotka julkaisivat „Bundin tiedonantoja” — pientä, sisällöltään pääasiassa uutislehteä, joka ilmestyi melko usein. Tätä väkeä ja varsinkin vanhoja emigrantteja Vladimir Iljitš tapasi hyvin vähän. Tosin hän puhui pari kertaa suurissa venäläisissä kokouksissa Whitechapelissa, kuulijakunnan ollessa suurimmalta osalta venäläisjuutalaisia työläisiä. Ensimmäisen kerran hän teki arvostelevan selostuksen eserrien ohjelmasta ja taktiikasta, ja toisen kerran

hän puhui Pariisin Kommuunin vuosipäivänä 1903, jolloin esiintyi toisiakin puhujia (muistan Puolan sosialistisen puolueen jäsenen Warskyn); Vladimir Iljitš piti loistavan puheen, joka valitettavasti jäi kirjoittamatta muistiin. Lontoossa oli silloin venäläinen luennoitsijaseura, jonka perustamiseen A. A. Jakubova, K. M. Tahtarjov ja minä osallistuimme aivan välittömästi. Joka viikko järjestettiin luentoja Whitechapelissa yhteiskunnallisista kysymyksistä, joiden vilkkaaseen käsittelyyn osallistui anarkisteja ja bundilaisia sekä iskralaisia ja muiden suuntien sosialidemokraatteja. Kerran järjestimme J. O. Zederbaumin luennon, jonka aihetta en enää muista, vuokraten sitä varten huoneen eräästä oluttuvasta. Luentotilaisuus oli erittäin onnistunut, mutta poistuessamme saimme kuulla sadattelua oluttuvan isännältä, jota suututti kovasti se, että meidän yleisömmme oli raitista väkeä.

Vladimir Iljitš pistäytyi joka päivä tunniksi tai puoleksi „kommuuniin” toimitus- ja muissa asioissa. Aika ajoin meille saapui venäjänmaalaisia. Kohta sen jälkeen, kun iskralaiset olivat siirtyneet Lontooseen, tuli P. G. Smidovitš (hän osallistui toimekkaisesti „kommuunin” huoneiden kalustamiseen), ja hänen sisarensa I. G. Lehmann („Dimka”) asui meillä noin puolitoista kuukautta. Tämän mies M. N. Lehmann teki suunnitelmia „Iskran” painattamisesta Venäjällä selluloidilaatoilta ja suoritti eräässä Lontoon kirjapainossa muutamia kokeiluja sellaisten painolaattojen valmistamiseksi. Kävivät myös kieviläiset A. P. Tarasevitš ja V. M. Sapežko, jotka vaativat tiukasti, että „Iskran” ohella julkaistaisiin kieliasultaan vieläkin helppotajuisempaa lehteä työläisjoukkoja varten. Plehanov myöntyi heidän todisteluihinsa sellaisen lehden julkaisemisesta, mutta toiset toimituksen jäsenet olivat vastaan ja varsinkin J. O. Zederbaum, joka selitti Plehanovin kannan tässä kysymyksessä siten, ettei tämä itse kuitenkaan mitään kirjoittaisi. Erittäin suurta vilkastumista aiheutti iskralaisten elämässä niiden toverien tulo, jotka suorittivat tunnetun paon Kievin vankilasta (N. E. Baumann, V. N. Krohmal ym.). Melko kauan asui L. G. Deitš, joka esiintyi useita kertoja julkisesti kertoen muistelmiaan Siperiasta. Muista venäjänmaalaisista muistan edesmenneen tohtori Krasnuhan ja Dobrovolskin.

En malta olla mainitsematta vielä erästä vierailijaa — P. N. Miljukovia. Hän hautoi mielessään silloin koko Venäjän opposition yhdistämishaavetta. Tapasin hänet F. A. Rotsteinin luona, joka oli paitsi minua kutsunut vielä K. M. Tahtarjovin ja muutamia bundilaisia, joista muistan Aleksandr Kremerin. Saatuaan minulta kuulla, että Lontoossa oli V. I. Zsulitš ja muutamia „Iskran” toimituksen jäseniä, P. N. Miljukov halusi tavata heitä ja siinä tarkoituksessa tuli meille „kommuuniin”. Hänen kanssaan keskustelivat etupäässä J. O. Zederbaum ja

V. I. Zsulitš. Todeten marxilaisuuden tavattoman populäärisuuden Miljukov moitti kovasti iskralaisia polemiikista terroria vastaan Balmašovin suorittaman Sipjaginin murhan jälkeen ja vakuutti meille, että tarvitaan enää vain pari kolme onnistunutta terroritekoa — ja me saamme perustuslain...

Nadežda Konstantinovna istui alinomaa tulkitsemassa Venäjältä tulleita salakirjoituskirjeitä ja salakirjoittamassa sinne lähetettäviä kirjeitä. Muistan, että minun oli kopioitava kymmeniä kirjeitä saksalaisesta kirjekaaviosta, jotta Nadežda Konstantinovna olisi voinut sitten kirjoittaa niihin rivien väliin salamusteella. Vladimir Iljitš työskenteli British Museumin lukusalissa tai asunnossaan. Toisinaan he kävivät maalla taikka Lontoon museoissa. Suurenmoinen luonnontieteen museo Etelä-Kensingtonissa ei tehnyt häneen erikoisempaa vaikutusta. Sen sijaan Lontoon Eläintarha miellytti häntä suuresti: elävät eläimet kiinnostivat häntä enemmän kuin täytetyt. Toisinaan onnistui saada Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna lähtemään englantilaiseen kokoukseen. Niistä muistan irlantilaisen joukkokokouksen, jossa puhui silloinen irlantilaisten johtaja John Redmond, ja pienen kokouksen eräässä sosialistisessa puoleksi työväentalossa.

Aikaa säästäväinen Vladimir Iljitš ei erikoisemmin pitänyt niistä venäjänmaalaisista, jotka eivät sitä huomioineet. Muistan hänen suuttumuksensa niiden jokapäiväisten vierailuiden johdosta, joita Pariisista saapunut edesmennyt Leiteisen (Lindov) teki hänen luokseen. „Eihän meillä ole mitkään juhlat”, — sanoi Vladimir Iljitš valittaen siitä „kommuunissa”.

Vaikka Vladimir Iljitš käyttikin aikaa säästäen, hän hyväksyi mielihyvin ehdotuksen opiskelun ohjaamisesta venäläisten työläisemigranttien kerhossa, joka oli järjestetty minun läheisellä osanottollani jo ennen iskralaisten saapumista Lontooseen. Vladimir Iljitš kävi kanssani monta kertaa Whitechapelissa selostamassa kerholle „Iskran” toimituksen laatimaa VSDTP:n ohjelmaa. Hän luki kerholle ohjelman lause lauseelta pysähtyen joka sanassa ja selittäen kuulijoille kaikki heidän kysymyksensä. Tämä työväen kerho oli kokoonpanoltaan pieni internationaale. Sen osanottajien joukossa oli venäläis-englantilainen Roberts, nuori viilaaja, joka oli syntynyt ja kasvanut Venäjällä ja tullut Lontooseen Harkovista, missä oli työskennellyt Helfferich-Saden koneenrakennustehtaalla; venäläis-saksalainen Schiller, kirjansitoja Moskovasta, joka oli „Iskrassa” latojana; puunleikkaaja Segal Odessasta; tarkkuusviilaaja Mihailov Pietarista ym. Myöhemmin he matkustivat miltei kaikki Venäjälle ja työskentelivät puoluejärjestöissä.

Kerran keskustelussa Vladimir Iljitšin kanssa nauroin lontoolaisen „Justice” lehden erään kirjoituksen johdosta, jossa väitettiin, että sosiaalinen vallankumous lähestyy; Vladimir Iljitšiä

ei miellyttänyt minun ironiani. „Mutta minä uskon näkeväni sosialistisen vallankumouksen”,—sanoi hän päättävästi lisäten muutaman paheksuvan huomautuksen skeptikoista.

Erimielisyydet iskralaisten keskuudessa, jotka johtivat hajaantumukseen puolueen II edustajakokouksessa 1903, alkoivat Vladimir Iljitšin kirjan „Mitä on tehtävä?” ilmestyttyä, mutta eivät päässeet toimituksen ahtaiden puitteiden ulkopuolelle. Todennäköisesti juuri nämä ristiriidat olivatkin syynä „Iskran” siirtymiseen keväällä 1903 Sveitsiin, missä asuivat vakinaisesti G. V. Plehanov ja P. B. Axelrod, jotka julkaisivat hyvin harvoin kirjoituksiaan „Iskrassa”. Sen jälkeen, kun oli jo tapahtunut hajaannus, Vladimir Iljitš kirjoitti minulle Genevestä paheksuen sveitsiläistä ilmapiiriä: „En turhaan ollut yksin Lontoosta siirtymistä vastaan”.

